

نهمند به گيخانی

پژوی سپششمه، ریکهوتی ۱۰ ی نیسانی ۲۰۰۱ له ژانکوی له نهدن، بهشی دیراساتی ئه فریقایی و پوژه لاتی، میزگردیک له لایهن وهزارهتی کاروباری ئاوه دانیسی نیوده و له تیبی (DFID) بهریتانیاهه سازکرا که تایبته بوو به باس و لیکولینه وه دهرباری توندوتیژی دژی ژن له کوردستانی عیراقدادا. بزوتنه وهی ژنانی کورد دژی توندوتیژی و ژنکوشتن له کوردستاندا داوخت کرابوو و پوژیکي گه وری له سهرجه م گفوتگوه که دابی. له سهرهتای میزگردکه که دا و بو پوژنایی خستنه سهر بارودوخی ژن له بهشی کوردستاندا و ههروها بو تیگه بیشتن له مه ودا یاساییه کانی "کوشتن به بهانهی شهرفه وه"، چوار بابته له لایهن ئهم به پیزانه وه پشکتهش کرا:

۱- پاریزهر مه اباد سالج، دهرباری باری قانونی کوردستانی عیراق و یاساکانی ئهحوالی شهخسی دوا.

۲- دکتوره لین ویلشمن، دهرباری په یوه ندیبی نیوان قانونی ئیسلامی و کوشتن به بهانهی شهرفه وه دوا.

۳- نازهنین رهشید، باسیکی بهرفراوانی پشکتهش کرد له مه و نه زمونی دامه زانندی په ناگای نارام له سلیمانی و پاشخانی کومه لایهتی و بهر به سته کان.

۴- له کوژتایدا وه کوو حاله تیکی هاوچه شن، هودا روچانا باسیکی دهرباری ژنانی فه له سستی و نه زمونیان له بهر یوه بردنی په ناگای حیفا پشکتهش کرد.

میزگردکه داخراو بوو و کهسانی به شداربوو له لایهن (DFID) هوه داوخت کرابوو. ئامانجی سهره کی له م کوپونه وه به گورینه وهی بیرو و گوژگرتن بوو له رای کهسانی لیکولهر و چالاک و خاوهن نه زمونی له باری یاسایی و ژیندردا (gender) بو تیگه بیشتن له بارودوخی ژن له کوردستانی عیراق و دیاریکردنی ستراتیژیته و پلانی کار بو داهاوو. شایانی باسه که نوپنهری حزب کهان راسته وخق داوخت نه کرابوو بو میزگردکه، به لام لایهن گیرانی ههروو حزبی دهسه لاتادار له پیکای هه ندی ریکخراوه وه به شداریان کرد. ده توانین ته وری باسه کان به گوژهری لایهنه به شداربووه کان دیاری بکهین:

۱- هه لوپست و بیر و بوچوونی ژنانی کوردی بیلایهن و سهر به خق و خاوهن بیرى نازاد:

له چوارچیوهی ئهم ته وهره دا ژنانی کورد به شیوانیکی مهوزوعیانه و به پشتبه ستن به کومه لیک سهرچاوه و نامار له بارودوخی ژنی کورد له وه به شهی کوردستاندا دوان. خویندنه وهی مهوزوعیانه بو باری سیاسی و کومه لایهتی هه کومه لگه یه، پیوستی به لیکدانه وهی که ره خنه کرانه هه یه بو واقعی کومه لایهتی و سیاسی، به تایبه تی بو لایهن دهسه لاتادار. له حاله تی کوردستانی عیراقدادا، نا کریت لیکدانه وهی که سوسیولوژیانه بو واقعی ئه مرقی کوردستان بکهین به بی ناوه پینانی حیزبه دهسه لاتاداره کان.

دهسه لاتادار ده بیته وه کوو رابه ری کومه لگه رهفتار بکات و له سهره وه و به پشبه ستن به دهسه لاتی بیر و یاسا مه ده نیبه کان گوژان بهر یا بکات، دهرده کانی کومه لگه بنا سیت و چاره سه ری له باریان بو بدوژیته وه. ههروها له پیناوی هوشیارکردنه وهی

باس و لیکولینه وه:

توندوتیژی دژی ژن له کوردستانی عیراقدادا

وینهی که ژال خدر، دواى لووت برینه کی

داواکارییه کانیان نهک وهک ده ستگایه کی حزبی خوی بسه پیتیت و توانا و نازادیی خه لک به سستته وه. هاوکارییش له نیوان دهسه لاتاداران و ریکخراوی خزمه تگوزار و کهسانی کارگیر و کارمه ند ده بیته له سه ر بنچینه ی به توانایی و ریزگرتن بیت نهک له سه ر بنچینه ی هه ولدان بو به پاشکوییکردنی خه لک و راکیشانیان بو ناو سه نگه ری حزبايه تی. لیره دایه که ئیراده و هه ول و سیاسه تی دهسه لاتادار له پیشخستنی کومه لگه و بنیانانی کومه لگه یه کی شارستانی دهرده که ویت.

۲- هه لوپست و بیر و بوچوونی لایهنگرانی حزبه کان:

لایهنگرانی ههردوو حزبی دهسه لاتادار هه لوپستیکی بهرگریکه رانه یان هه بوو نهک به شداریکه له ناخاوتن، ئه مهش فه زای گفوتگو و بیرو و نه زمونی گوژینه وهی ته سک کرده وه. له کاتیکدا مه به سستی میزگردکه دیار و ئاشکرا بوو: تیگه بیشتنیکی مهوزوعیانه له واقعی ژنی کورد له کوردستانی عیراقدادا و دیاریکردنی ستراتیژیته ی کومه لایه تی و پهروه ده یی و پلانی کار، ئه وان، واته لایهنگرانی حزبه کان، به هه مان شیوانی رابردوو که و تنه دا کوکیردن له لایهنی دهسه لاتادار و هه ولدان بو به دروخ سستنه وهی ئه و نامار و سه رچاوانه ی نازهنین رهشید له باسه که ییدا به کاری هینابوو. جاریکی تر ژماره ی ئه و ژنانه ی له م ده سه لایه ی رابردوو به به هانه ی ناموسپاریزییه وه کوژراون بووه بابته ی مشتومر، ههروه کوو ئه وهی ئه مه مه سه له ی سهره کی گفوتگو که بیت.

گومانی تیدا نیبه که پیداکرتنی حزبه کان له سه ر ژماره مه ترسیی خوی هه یه: له لایهک ئهم پیداکرتنه له گرنگی مه سه له سهره کیه که که کوشتنی مرؤقه که م دهکاته وه. له لایهکی تریشه وه، به پیداکرتن له سه ر ژماره و دروستکردنی مشتومر له چوارچیوهی ئهم ته وهره، دهسه لاتاداران خویان له لپرسراویه تی دهکیشنه وه و مه سه له که بچوک دهکته وه و ده بیته نه ئاستی "نامار" و "دیعا به" و "موبالهغه". لیره دا بهرگریکه رانی راسته قینه ی مافه کانی ژنان، یان هه رکه سیک که سه ر به وان نه بیت، ده خیرینه بهر توانج و هپرش به مه به سستی لاوازکردنی هه لوپستیان. به مهش هه لوپستی تاوانبار و ژنکوژان به به هانه ی شهرفه وه به هیزتر ده بیته و دهره تی زیاتریان بو دهره خسیت بو بره ودان به تاوانه کانیان.

راسته کوردستانی عیراق له سه ر ئاستی نیوده وه لاتی خاوهنی هپج سنا تویه کی ئابوو ری و سیاسی نیبه و دانی پیدانه تراوه، به لام ماوه ی ده سه لایه ن نازاده و له لایهن ده سه لاتادارانی کوردییه وه بهر یوه ده چیت که بودجه یه کی باش له ئیسه داره ی ئه مریکایی و UN و یه کی ییتی ئه وروپاییه وه وهرده گرن. ئه گه ره ده سه لاتادارانی کوردی که به پله ی یه که م یه کی تی و پارتی دهرگرتنه وه، بره ویان به شه ری "خوکوژی" نه دایا و ئیره ده یه کی یه کگرتوو و ناوخوی به یه یه یان هه بوایه دژی فهنده میتا لیزمی ئیسلامی و ده ولته ی تورک و رژیمه کانی عیراقی و ئیرانی، ههروه ها به عه قلیه تیکی مه ده نی و پیشکه وتووخوازانه پلانی کار و ناوه دانه کردنه وه و ستروکتوری

تایبه تی خوی بیت له دهره وهی ده سه لاتی ئه وان. وجودی تۆ وه کوو که سیک چالاک و خاوهن بییری "پوژه تیف" ته نیسا له چوارچیوهی حزبیکی یان گروویکی دیاریکراو حسیبی بو دهرگرت. ئه مهش خوی له خویدا نیشانه ی توتالیتاریی حزبه کان و شکست و فه شه لی بیر و پراکتیکی سیاسی کوردی ده که یه نیت.

راسته توندوتیژی دژی ژن زوربه ی جار له ناو خودی خیزان و له لایهن ئه ندامانی پیاوه وه ئه نجام دهریت. ئه مه مانای وا نیبه که ده سه لاتادار لپرسراویه تی نا که ویته سه ر شان. به پچه وانه وه، ئه رکی سهره کیی حزب و دام و ده ستگای حکومتی وه کوو ده سه لاتادار پاریزکاریکردنه له هاوولاتیان دژی هه موو جوړه توندوتیژییه کی ناوخوی و دهره کی. ئه مهش ده بیته به هوی پیداکردنی یاسا و لیکولینه وهی دادوره انه و بی مساوه مه له حاله تکهان و سزادانی تاوانبارانه وه چیبه چی کریت، ئه گه رنا ده سه لاتاداریش تاوانباره. له کوپونه وه که دا، ژنانی سهر به خق و پیشکه وتووخواز پیشنیاری ئه وه یان کرد که بره ودان به پروگرامی ژنان له کوردستانی عیراقدادا پیوسته له ریگای ریکخراوه کانی ژنانه وه ئه نجام بدریت. واته بودجه ی تایبته به کاروباری ژنان راسته وخق ئاراسته ی ریکخراوه خزمه تگوزاریه کانی ژنان بکریت، نهک له ریگای حزبه کانه وه بکه یه نریت. ئه مه هاندهریکه بو به ده سته پینانی جوژیک له باوره به خوی و سهر به خوی ئابوو ری و ریزگاریبوون له پاشکویه تی پیاوان که سپننه ری ده سه لاتن. ههروه ها به م ههنگاوه ژنان له ئاسه سستی چیبه چیکه ره وه دینه ئاستی بریاره در: واته ژنان خویان سهر پشک ده بن له دیاریکردن و بریاردان و بهر یوه بردنی پروژهی تایبته به ژنان به مه به سستی پیشخستن و چاککردنی بارودوخی ژن. ئهم پیشخنیاره له لایهن لایهن گیرانی حزبه کانه وه به "که مپه یین" دژی حزبه کان درایه قه له م.

ئهمه هوشیارین بهرانبه ر به و راستییه ی که ئه مرؤ له کوردستاندا هپج کارئ به بی هاوکاریی حزبه کان ئه نجام نادریت، به لام ئهم هاوکارییه ده بیته له سه ر ئاستی ئیداری بیت نهک ئاستی ده ستیوردان و کوئتر پوژکردن. واته حزب که گه یشته ئاستی ده سه لات ده بیته وه کوو ده ستگایه کی مه ده نی و بهر یوه بردن به ته نگ سهروه ری ته وای خه لکه وه بیت و توانای بخاته کار بو چیبه چیکردنی

خه لک، پیوسته دام و ده ستگا حکومیه کان که شه به لایهن په وهره ده و فیرکردن بدن و سوود له رای پوژن بیر و پیشکه وتووخوازان که زیاتر به ته نگ بهر ژه وه ندیبی کشتی و نه ته وه یین وهر بگرن. به داخه وه، نه زمونی ئه ده سه لایه ی دوا یی سه لماندی که ده سه لاتادارانی کورد که متر به ته نگ هوشیارکردنه وهی خه لکن وهک له سوود وهر گرتن له نه زانی و دوا که وتووی له مه یانی چینه کانی خه لکدا. ئه وان به شیوانیکی دوگماتیکیانه یاری به هه ست و سوزی خه لکی ده که ن و زیاتر پشت به هیزی دوا که وتووی و فهنده میتا لیزمی کومه لگه ده به ستن له پیناوی بردنه وهی ده نگ و زیادکردنی ده سه لاتی حزبه کایان. له چوارچیوهی ئهم هاوکیت شه ییدا، رای نازاد و پیشکه وتووخواز که بگومان ره خنه ئامیزه دهرتته بهر توانج و ته نانه ت هپرشیش. ئه مهش واتای نه بوونی ئیره ده یه کی سیاسی به هیز و لاوازیی ناوه کی و هه سستکردن به نادنیایی و نا ئاسایشی ده که یه نیت. بو یه هه ر بیر و رایه ک که له گه ل رای کشتیی حزب و فکری زال یهک نه گرتته وه، مه ترسی لی دهرگرتیت. لپسره دا به بی هپج لیکدانه وه و به لگه یه ک که سه ی پوژن بیر و ره خنه گر (هه موو پوژن بیریک مه رج نیبه توانای ره خنه کرتنی بنیانه رانه ی هه بیت و راستییه کان بو رووژیتیت. ههروه ها پیوسته خوینهر ره خنه له جوین و هپرش نا به جی و توندرو جیا بکاته وه!) به که سیک گومان لپکراو داده نریت و ده خیرته ناو سه نگه ری گروویک یان حزبیکی دژوه (بو زیاتر روونکردنه وه: ئه گه ره ره خنه له سیاسی هه کی یه کی تی بگرت، به لایه نگیری پارتی - ت له قه له م ده دن. کاتی ره خنه له پارتی دهرگی ده لپن سه ر به یه کی تییه. ره خنه گرتن له سیاسی کشتی یه کی تی و پارتی، ده نکات به کومیونیست. کاتی ره خنه له ئایدیولوژیا و پروگرامی حزبه کومیونیسته کان دهرگرت، بیت ده لپن "سه له فییه" و سه ر به "حزبه دووا که وتوو هکانه". ئیسلامییه سیاسییه کانیس نه گه ره له گه ل ناوه رۆکی ئایدیولوژیا که یان یهک نه گرتته وه، ئاماده ن له ناوت بهرن. به کورتی، له کومه لگه یی ئیمه دا مرؤف ناتوانیت وه کوو که سیک بیلایهن و سهر به خق به نازادی بیرو رای خوی دهر بریت. هپج کام له حزبه کان به مرؤفی کورد رانابین خاوهن که سایه تی سهر به خق و بیرو رای

ده سه لاته که یان داپریتایه، ئه مرؤ بارودوخی ژن له ئاستیکی تردا ده بوو.

۳- بیرو رای کهسانی بیانی و کارمه ند له کوردستانی عیراقدادا:

ده توانین رای بیسانی له ته وای میزگردکه که دا بو دوو جوړ دابهش بکهین:

۱. ئه وانه ی خاوهن نه زمونی بوون له باری کاروباری ژیندر له ولاتیان جیاجیا: ئهم ده سه تی به پشتبه ستن به نه زمونی خویان و تیگه بیشتنیان له بارودوخی توندوتیژیی دژ به ژن، پشتگیری را و خه باتی ژنانی کوردی سهر به خق و پیشکه وتووخوازیان کرد.

۲. ئه وانه ی کارمه ند بوون له کوردستان و تیگه بیشتنیکی باشیان له واقعی سیاسی و کومه لایه تی کومه لگه یی کورد هه بوو: رای ئهم ده سه تی به لایهک سه رنجر اکیش بوو، چونکه لیکدانه وهی تایبه تیان هه بوو بو واقعی کوردستان. له لایه کی دیکه شه وه زور پیداکرتنیان له سه ر لایه نی کولتوری دیارده ی توندوتیژیی دژ به ژن له تیتری "نسبیه تی یان ریژیی کولتوری" نزیک ده کردنه وه.

ههروه کوو ده زانین تیتری ریژیی کولتوری مه ترسی ئه وهی هه یه که مافه کانی مرؤف دابهش دهکات به گوژهری کولتور و ئابین و ره گه ز نه ریتی باوی میله تان. ئه مهش واته به ره وای بیینی مافی مرؤف بو هه ندی کس و ناروه ابینی بو هه ندیکی تر. ره کی ئهم دابهش کردنه ی ماف و پاکانه کردن بو ده گه ریته وه بو سیاسی هه تی ره گه ز به رستی و جوودا کارانه ی ئه و ده ولت و ده ستگایانه ی که خویان "بالا تر" ده بین له چاو "ته وری تر" "نزم" (به تایبه تی میله تانی مو سلمان و روه لاتی).

مافی مرؤف به هابه کی گهردو نییه و بو هه موو که سیکه جا سه ر به هه ر ئابین و ره گه ز و کولتوریک بیت. تیگه بیشتنی کولتوری و لیکدانه وهی سوسیولوژیانه بو واقعی ئه مرؤی کوردستان، نابیت بمانه پیتته ئاستی پاکانه کردن بو دیارده ی توندوتیژی و ژنکوشتن به به هانه ی شهرفه وه. بره ودان به و تیزه سوو کایه تیکردنه به ته وای میله تی کورد و جیا کردنه وه یه تی له کومه لگه ی جیهانیی هاوچهرخ.

ئو پروگرامی کار و پرؤژانه ی بو چاککردنی بارودوخی ژن له کوردستانی عیراقدادا پشنیار کران بریتی بوون له پرؤژهی قانونی و کولتوری و پهروه ده یی وه کوو دامه زانندی ده ستگایه کی رادیوی تایبته به ژنان، کردنه وهی سینتیه کی قانونی تایبته بو دا کوکیردن له ژنان له حاله تی توندوتیژیی و به سستنه وهی ئهم سینتیه ره به هوی هپلیکی ته له فوننی تایبته ته وه به جه ماوه ره وه، ئه مهش به مه به سستی ئاسانکردنی په یوه ندی، به تایبه تی بو ناتوان خویان بکه یه ننه ده ستگای قانونی و ریکخراوه کانی ژنان. ههروه ها له باری کولتوری و پهروه ده دا پشنیاری کردنه وهی به شیکی لیکولینه وهی تایبته به ژیندر کرا له سه ر ئاستی دانیشگادا. نوپنهری DFID به لپنی دا که له م پشنیارانه ده کو لپنه وه و به پتی پیوست و ده ستپشکه ری یارمه تی دا بین دهکات بو به کارخستنیان، شایانی باسه که به ده ستپشکه ری و هاوکاری نازهنین رهشید، ماوه ی دوو سه له DFID یارمه تی دارایی خستته کار بو بهر ده وامیدان و که شه پیدانی په ناگای نارام له سلیمانی که له لایهن یه کی تی ژنانه وه بهر یوه ده چیت.